

BOEKBESPREKINGS

MEIER JOHN P. 1991. *The Vision of Matthew. Christ, Church and Morality in the First Gospel.* New York : Crossroad. 270p.

Resensent: J.P. Bingle (Gereformeerde Kerk Middelburg Tvl.)

1. Inleidende opmerkings

Bogenoemde publikasie het oorspronklik in 1979 by Panlist Press, New York, verskyn onder dieselfde titel. Die 1991-uitgawe is 'n herdruk en voorsien van 'n nuwe *Introduction*. Dat dit slegs 'n herdruk is en nie 'n bygewerkte uitgawe nie, blyk uit die feit dat al die aangehaalde literatuur en literatuur waarna verwys word, dateer uit die tyd voor die eerste publikasiedatum.

2. Skrywer

John P. Meier is professor in die Nuwe-Testamentiese wetenskap aan die Catholic University of America. Hy word beskou as 'n outoriteit op die Matteus-Evangelie onder Amerikaanse geleerdes, baie wyer as slegs in Rooms-Katolieke kringe. Hy is verder ook die outeur van die volgende: *Law and History in Matthew's Gospel*, *Antioch and Rome* (medewerker: Raymond E. Brown), *The Mission of Christ and his Church*.

3. Uitgangspunt

Meier stel sy vertrekpunt (hermeneuties) aan die begin (p. 8) soos volg: die historiese Jesus staan wel by die oorsprong van Matteus se evangelieverhaal, maar die tradisie soos dit voorhande is in die eerste Evangelie is die resultaat van 'n lang proses van herinterpretasie (wat strek van die mondelinge onderrig van die vroeë kerk, die eerste geskrewe dokumente, tot by die Nuwe-Testamentiese boek Matteus). Hierdie publikasie is dus die eindresultaat van hierdie proses. Tog is dit (die teks) geïnspireer, en nie die voorafgaande tradisies en dokumente nie.

Al gee die skrywer dus deurgaans aandag aan die bronne waaruit Matteus 'gewerk' het (hy aanvaar 'n tweebron-hipotese, Markus en Q), word die geskrewe teks deurgaans as kanon eerbiedig en nooit in twyfel getrek nie. Hy beskou die geskrewe teks dus as gesagvol, al sien hy dit as die *vision* van Matteus. Laasgenoemde se interpretasie en strukturering van die gedokumenteerde gebeure is die veld van navorsing.

4. Doelwit

Die doel wat die skrywer vir homself stel (p. 2-3) is om die verband tussen die dele (hoof- en sub-) aan te toon in 'n oorkoepelende, teologiese visie, die visie van Matteus.

Hy wil die openbaring deur en in Jesus verstaan soos beskryf deur Matteus (p. 8); met ander woorde: die Woord van God soos dit konkreet tot ons kom in die woord van 'n bepaalde geïnspireerde skrywer. Met die oog hierop probeer hy vasstel watter deel van die verhaalgewee hou verband met die kreatiwiteit van die evangelieskrywer en watter deel hou verband met die tradisie van sy kerk/gemeente (p. 12). Dit dien eger gestel te word dat, alhoewel hy dit as doelwit stel, hierdie benaderingswyse nie sterk figureer in die behandeling van die stof nie. Wat vir Meier 'n belangrike rol speel is wie Matteus was (in die sin van wat: Jood of nie-Jood) en wat sy band met die sinagoge was, ten einde sy visie te verstaan. Daaraan gee hy uitvoerig aandag (p. 17-25).

5. Styl

Dit word belangrik geag deur die skrywer om 'n "stereophonic" effek (p. 1) in te bou in die teologiese arbeid. Daarmee word bedoel dat die 'geadresseerdes' tot wie hy hom rig, van mekaar verskil. Hierdie benaderingswyse kan sowel ten opsigte van konfessionele herkoms wees as ten opsigte van geleerdheidsvlak. Almal moet bereik word, en dit bepaal die styl. In hierdie opsig slaag die skrywer uitmuntend: goeie wetenskaplike styl, maar tog populêr-vloeiend.

6. Benadering

Die gestelde uitgangspunt (punt 3 hierbo) bepaal natuurlik ook die benaderingswyse: dit is nie maar net 'n feitelike ondersoek nie, maar 'n 'onderrig-word' in 'n dissipelskapsverhouding waarin die skrywer staan tot Jesus Christus, Seun van God en Seun van die mens. Hy stel dit so:

In short, accepting his teaching involves following him in the path of discipleship, permanently. Throughout the rest of this book, we shall be exploring the ramifications of this welding together of teacher and teaching. (p. 43.)

Meier benader alles in die evangelieverhaal dan vanuit die kerngebeure van die dood en opstanding wat die aanbreek van die nuwe bedeling (*age*) in die oue is. Die gebeure by die kruisiging (Matt. 27:51-54: gordyn wat skeur, aardbewing, belydenis van die offisier en soldate, en veral die opwekking van die dooies wat uit die grafte uitgaan) noem hy "end-time *events* retrojected into the historical event of Jesus' death. The end-time is happening now" (p. 204).

In dié verband moet verder daarop gewys word dat die skrywer die evangeliestof benader met 'n baie sterk beklemtoning van Matteus as *proleptiese* (=antisiperende) skrywer. Dié woord (*proleptic*), verklaar hy op p. 32, kom dikwels in diskussies oor Matteus voor. Dit beteken "anticipatory", "describing by way of anticipation something which is still to take place". Die eindberig in die evangelie, Matteus 28:16-20, word dan uiteindelik 'n *proleptic parousia*! (p. 218.)

7. Opset (oorsig oor inhoud)

Die boek bestaan uit drie hoofdele met die volgende titels:

"Remodelling the Form of Gospel: From Mark to Matthew"

"Remodelling the Message of Gospel: A Mini-Commentary of the Gospel of Matthew"

"Remodelling Morality: The Eschatological Demand of Christ".

In die vasstelling van Matteus se christologie is die titel *Seun van die Mens* dominant en dit word die sleutel tot die verstaan van die evangelie. Dit is volgens Matteus se evangelie 'n selfaanduiding en -openbaring van Jesus wat net deur Hom gebruik word (niemand anders noem Hom so nie). Die betekenis is drieërlei: nederige (dog kragtige) slaaf op aarde, sterwende en ook verrese Verlosser, eskatologiese Regter wat terugkeer na sy Eie (p. 68). Dit beteken dus 'n stygende lyn van heerlikheid wat oortuigend deur die skrywer aangetoon word. Die titel is 'n samevatting van die titels *Seun van God* en *Messias* (Christus) (p. 109-110). Tog kom die skrywer uiteindelik (p. 219) by 'n christologie waarin *Seun van die Mens* en *Seun van God* die twee brandpunte van 'n ellips vorm. Hierdie christologie is bepalend vir die ekklesiologie wat in veral Matteus 13-18 opgesluit lê, en die etiek (*morality*) wat in die sogenaamde Bergrede (Matt. 5-7) geproklameer is.

(Wat die indeling van die evangelie betref, werk die skrywer met vyf 'boeke', gesentreer rondom die groot diskoerse/redevoerings van Jesus). Die boek sluit af met 'n sakeregister en 'n indeks van skrywers.

8. 'n Paar kritiese opmerkings

8.1 Negatief

- * Die skrywer loop gevaar dat hy so besig is met Matteus die evangelieskrywer - met sy visie, persoon en agtergrond, sy kerk en dié se *Sitz im Leben* - dat die werklike gebeurtenis wat beskryf word, deur Matteus 'bepaal' word. Op dié wyse word die geopenbaarde amper willekeurig en die gebeure onvas. Dit kan alles twyfelagtig stel. Met hierdie werkwyse gaan dit dan meer oor Matteus se visie of teologie as oor die Evangelie self. Alhoewel die skrywer nie heeltemal aan die gevaar ontkom nie, moet gestel word dat wat aan die begin na so 'n oorbeklemtoning lyk, algaande afneem en uiteindelik baie min skeefgetrek is.
- * In deel 2 (mini-kommentaar), wat 'n tematiese kommentariëring van die evangelie-inhoud is, word die eiesoortige waarde van die afsonderlike perikope nie deeglik genoeg ontgin nie. Die hooftemas (titel-navorsing en dissipelskap) is te dominerend. As die perikoop nie direk in die tema 'n rolspeler is nie, word dit gelaat met 'n sydelingse opmerking. Omdat analitiese eksegeese ontbreek, is die kommentaar 'n sintese in die lig van temas.
- * As gevolg hiervan kan die mini-kommentaar nie werklik as vinnige naslaankommentaar dien nie. 'n Betrokke vers of perikoop is moontlik glad nie direk bespreek nie omdat alles ingebed is in die tematiese argumentering wat oor die hele boek strek.

- Literatuurverwysings is nie altyd gedateer nie. 'n Volledige literatuurlys aan die einde is ook verkieslik bo die indeks van skrywers.

8.2 Positief

- John P. Meier bied in hierdie boek 'n magistrale werk oor die Evangelie volgens Matteus. Sy wetenskaplike benadering, deeglike beredenering en vloeiende skryfstyl maak die boek maklik leesbaar, ten spyte van die gelaaide inhoud. Dit is duidelik die resultaat van jarelange navorsingsarbeid.
- Die interessante benaderingswyse (punt 6 hierbo) en die ontwikkeling van die hooftemas is nie net prikkelend en boeiend nie, maar moontlik 'n eerste as 'openbaringshistoriese kommentaar'. Al hou dit nadele in (kyk hierbo), is die wins en profytlikheid daarvan groter. Vir die reg verstaan en ook vir die prediking van Matteus se evangelie is dit nie net insiggewend nie, maar ook noodsaaklik. Vir dié doel en ook gevorderde studie slaag die skrywer daarin om 'n stereofoniese effek te bewerkstellig! (Kyk punt 5.)

9. Finale evaluering

Die boek word van harte aanbeveel. Navorsing oor die eerste Evangelie sal onvolledig wees as daar nie van Meier se insigte kennis geneem word nie. Paul J. Achtemeier se evaluering van die publikasie is daarom heel gepas:

On rare occasions there is a perfect match of scholar and subject matter; this book is one of them. Carefully researched, superbly organized, and gracefully written, it is one of those volumes every student of the Gospel of Matthew needs to own.

VAN STADEN, S. 1991. Om heel te word: huweliks- en egskeidingsberaad vanuit 'n gesinsperspektief; teoretiese en praktiese riglyne om probleemverhoudings te hanteer.

Pretoria : De Jager-HAUM. 303 pp. Prys: R63,75.

Resensent: P.J. de Bruyn (Dept. Dogmatologiese Vakke PUCHO)

Hierdie boek is 'n wetenskaplike handboek oor huweliks- en egskeidingsberaad. Dit wil praktiserende huweliksberaders help om huweliks- en egskeidingsprobleme vanuit 'n *gesinsperspektief* te benader. Verder wil dit hulp bied aan mense wat self met huweliks- en egskeidingsprobleme te doen het.

Die boek is in drie hoofstukke ingedeel:

1. Die huweliksverhouding

Die groot waarde van hierdie hoofstuk is dat hier twaalf terreine aangedui word

waarop die huwelik normaalweg funksioneer. Sake soos gesin van herkoms, seksualiteit, kommunikasie, konflikthantering, ouerskap, finansies, skoonouers, geloofsverskille, ensovoorts kom hier ter sprake. Op hierdie twaalf terreine kan daar *huweliksverryking* of *huweliksverbrokkeling* plaasvind. Watter een van die twee dit gaan wees, hang af van die wyse waarop die egpaar sake op hierdie terreine hanteer. In hierdie hoofstuk word verder ook die verskillende ontwikkelingsstadiums van die huwelik aangedui - 'n analise wat vir enige berader baie waardevol kan wees.

2. Dinamiek van die egskedingsproses

Die hele egskedingsproses word hier indringend in behandeling geneem. Eers word aandag gegee aan egskeding in die verskillende fases van die huwelik en die uitwerking wat dit onder daardie omstandighede op die betrokkenes het. Daarna word die situasie *voor* die egskeding in oënskou geneem, dan die situasie *tydens* die egskeding en eindelik die situasie *na* die egskeding. Die trauma en die verskillende emosies wat die betrokkenes in hierdie drie stadia ervaar, word duidelik aan die leser voorgehou. Tereg word gesê dat die emosionele wanbalans wat deur 'n egskeding veroorsaak word, soms groter is as dié wat deur die dood veroorsaak word.

Die probleme verbonde aan enkelouerskap word in hierdie hoofstuk ook indringend behandel. Daar word verder baie pertinent gefokus op die uitwerking wat egskeding op die kinders in die gesin het. Die waarskuwing dat ouers daarteen moet waak dat hulle nie só met hulle emosies en probleme tydens die egskedingsproses besig moet wees dat hulle nie voldoende aandag aan hulle kinders gee nie, is beslis nie ongegrond nie.

Die skrywer dui egter nie net probleme aan nie, maar gee ook riglyne aan beraders en aan persone in egskeding betrokke hoe om die probleme op te los.

3. Praktykboefening

In hierdie hoofstuk bespreek die skrywer twee teorieë wat by huweliks- en egskedingsberaad deur die berader aangewend kan word, naamlik die Sisteemteorie en die Transaksie-analise. Daarna dui sy aan hoe probleemareas in 'n huwelik of by 'n egskeding bepaal kan word (assessering) en op welke wyse hulp verleen kan word om die probleme te oorwin of op te los (intervensie).

'n Uiteensetting word gegee van die verloop van die terapeutiese proses. In dié verband word aan die volgende sake besondere aandag gegee: die primêre en sekondêre doel van die beraad, die rol van die terapeut, die rol van die kliënt, die kontrak wat tussen terapeut en kliënt opgestel moet word en die stadiums (fases) van die terapeutiese proses. Daarna word die terapeutiese proses volgens die Egan-model (met enkele aanpassings deur die skrywer) behandel.

Die laaste deel van die hoofstuk handel oor *meting*. Soos 'n mens se intelligensie

gemeet kan word, so kan menslike probleme soos dit in huweliks- en egskedingsberaad na vore kom ook gemeet word. Tans is daar talle uiteenlopende meetinstrumente soos vraelyste, spesifieke dagboeke, ensovoorts wat die berader kan help om te bepaal waar daar probleemareas is en wat kwalitatief en kwantitatief die graad van die probleem is. Dit kan die berader ook help om te bepaal of daar vordering in die terapeutiese proses gemaak word en indien wel, hoeveel.

Beoordeling

Met die verskyning van hierdie boek het die skrywer baanbrekerswerk gedoen aangesien dit, na die beste van my wete, die eerste werk oor huweliks- en egskedingsberaad van hierdie omvang en indringendheid in Afrikaans is. Daarvoor moet sy van harte bedank word. Dit is duidelik dat die skrywer baie navorsing gedoen het en 'n enorme hoeveelheid inligting versamel het. Daarvoor kan 'n mens slegs die hoogste waardering hê.

Aan die ander kant is dit waarskynlik juis die groot hoeveelheid inligting wat vir die skrywer 'n probleem laat ontstaan het, en dit is dat sy probeer om al haar kundigheid in die boek in te forseer. Dit het soms eerder 'n verwarrende as 'n verhelderende uitwerking. Na my oordeel is dit in 'n boek soos hierdie nie nodig vir die skrywer om oor al die verskillende aspekte van huweliks- en egskedingsberaad so baie verskillende kundiges se standpunte weer te gee en met mekaar te vergelyk nie (vgl. o.a. p.237-239 en 248-249). Dit word aanvaar dat sy na haar navorsing self tot 'n eie standpunt gekom het oor wat oor elkeen van die aspekte die beste teorie of modus operandi is en *daarin* stel die leser belang. Bloot by wyse van verwysings of voetnote kan sy dan aandui dat daar ook ander sienings of standpunte oor die betrokke aspek is. Dit kan die deskundige wat belangstel, die geleentheid bied om daardie werke te raadpleeg en sal die leser se aandag nie onderbreek word omdat daar te veel analise en te min sintese is nie. Soos dit tans is, kry 'n mens die gevoel dat jy vanweë die bome nie meer die bos kan sien nie en die skrywer se eie siening word nog verder verberg agter die talle aanhalings uit Engelse werke. Dit bring mee dat hierdie boek in die praktyk nie so bruikbaar is as wat dit andersins kon wees nie.

Die skrywer gebruik ook soms begrippe waarvan die betekenis nie duidelik is nie. So praat sy op p.162 van *gedeelte ouerskap* sonder om aan te dui presies wat sy daarmee bedoel. Trouens, op p.166 sê sy self dat die inhoud van die begrip *gedeelte ouerskap* vir baie nog onbekend is.

Uit die voorwoord kan afgelei word dat hierdie boek nie net vir beraders en akademici bedoel is nie, maar ook vir ander lede van die publiek wat in die huwelik verhoudingsprobleme ondervind. Ek vrees egter dat die terminologie en begrippe wat dikwels gebruik word, moeilik verstaanbaar sal wees vir lede van die publiek wat nie daarmee vertrou is nie.

Maar ook as 'n boek vir akademici is dit nie sonder probleme nie. Soms word na die uitsprake van skrywers verwys sonder vermelding van die bronne. Soms word die bron wel aangedui maar nie die bladsy(e) nie. Daar is ook bronne waarna verwys word wat in die bibliografie ontbreek soos Scott en Du Plessis, 1986 (p. 66) en Louw, 1989 (p. 204). Op p. 204 word verwys na Van Staden, 1987, maar in die literatuurlys is daar 'n 1987a en in 1987b. Na watter een word verwys? Dieselfde kan gesê word ten opsigte van Rice, 1979 op p. 140. Verder is daar in die bibliografie drie werke van A.L. Stolberg wat in 1989 gepubliseer is sonder dat hulle met 'n a,b en c van mekaar onderskei word. Besonder baie word ook na Callahan (1979) verwys of daaruit aangehaal wat die indruk gee dat redelik swaar daarop geleun word. Dit is verder eienaardig dat die skrywer in 1991 van die 1979-vertaling van 'n deel van die Bybel, *Die Blye Boodskap*, gebruik maak en nie van die amptelike vertaling van die *hele* Bybel wat in 1983 verskyn het nie. Op p. 83 word sonder die nodige verduideliking twee Engelse aanhalings feitlik naas mekaar gestel terwyl hulle mekaar weerspreek. Dit het 'n verwarrende uitwerking op die leser.

Verder is daar ook sekere uitsprake (standpunte?) van die skrywer waaragter ek 'n vraagteken plaas. Ek noem slegs enkele.

Op p. 108 en 131 sê die skrywer dat dit twee mense kos om 'n huwelik af te breek. In die meeste gevalle - sê 90% - is dit inderdaad die geval - ook al kan die skuld van die een party nie aan verkeerde dade gekoppel word nie, maar aan nalatigheid om byvoorbeeld liefde en emosionele warmte aan sy/haar maat te betoon. Tog weet ek uit die praktyk dat daar enkele gevalle voorkom - noem dit die uitsonderings - waar die skuld vir die mislukking van die huwelik uitsluitlik op die skouers van slegs een lid van die egpaar geplaas moet word. En om in so 'n geval te sê dat die ander lid van die egpaar noodwendig ook skuldig moet wees, beteken dat die persoon ten onregte aanspreeklik gehou word vir iets wat hy/sy nie gedoen of nagelaat het nie. Daarom is ek van oordeel dat dit veiliger is om te sê dat dit twee persone neem om van 'n huwelik 'n sukses te maak, maar slegs die optrede van een is nodig om van 'n huwelik 'n mislukking te maak.

Op p. 132 sê die skrywer dat die betrokkenes na 'n egskedding tot *berusting* moet kom. Die woord *berusting* adem die gees van fatalisme en pas daarom nie by 'n Christen nie - ondanks die feit dat Christene dit baie gebruik en dit ook in kerklike sangbundels voorkom. Van die Christen word nie 'n *passiewe berusting* verwag nie maar 'n *aktiewe aanvaarding* van die kruis wat God op hom/haar lê - ook deur egskedding - in die geloof dat God hom/haar ook die krag sal gee om die kruis enduit te kan dra.

Op p. 161 word van die ouer wat na die egskedding nie meer saam met die res van die gesin woon nie, gesê: "Om as vriend of kameraad tydens kort besoeke op te tree, asook die poging om die kinders te bederf buite die huislike omstandighede, is vir so 'n ouer nie maklik nie." Ek kan my nie met die tweede deel van die sin vereenselwig nie.

Ouers aan wie beheer en toesig oor kinders toegesê is, kla dikwels juis dat die ouers by wie die kinders slegs naweke en vakansies deurbring, die kinders soms grensloos bederf met geskenke, nuwe klerе, interessante uitstappies, ensovoorts om die guns van die kinders te wen en die ander ouer subtiel by die kinders in diskrediet te bring.

Daar is ook enkele drukfoute. In die meeste gevalle behoort dit egter vir die kundige leser geen probleme te verskaf nie. Die ergste is die een op p. 117 (2de par., 15de reël) waar daar "hoofsaaklik" staan terwyl dit "noodsaaklik" moet wees.

Ten spyte van bogenoemde kritiese opmerkings beskou ek hierdie boek as 'n vakkundige handboek wat tans onontbeerlik is vir beraders en in die besonder vir predikante, kliniese sielkundiges en maatskaplike werkers. 'n Magdom uiters belangrike inligting word op 'n logiese wyse aan die leser deurgegee.

Veral onder die huidige omstandighede is die bestudering van hierdie boek deur almal wat huwelikskrisisse moet hanteer van die allergrootste belang. Die persentasie egskedings wat tans in Suid-Afrika voorkom, is immers buitengewoon hoog. Dit bring noodwendig mee dat beraders besonder baie daarmee te doen kry. In die lig daarvan sal persone wat hulp en leiding moet gee aan mense wat in huwelikskonflikte verkeer, hulleself en diegene wat op hulle hulp aangewese is 'n groot ondiens bewys deur nie van die inhoud van hierdie boek kennis te neem nie.

MUNOZ, R. 1990. <i>The God of Christians</i>. New York : Orbis Books. 192p.
--

Resensent: E. M. Cornelius (Dept. Klassieke en Semitistiek, PUCHO)

Hierdie boek is een volume uit die reeks *Theology and Liberation*. Binne die raamwerk van die bevrydingsteologie skets Ronaldo Munoz die beeld van 'God' vanuit die perspektief van die Latyns-Amerikaanse arm bevolking.

Die boek is in drie dele verdeel en die bespreking sal ook hierdie verdeling volg.

Die eerste deel omvat hoofstukke 1 tot 2. Hoofstuk 1 is 'n inleiding tot die tema van die boek en hoofstuk 2 is 'n historiese uiteensetting van die sosiale en kulturele omstandighede waaruit hierdie boek spruit.

Hierdie omstandighede beïnvloed veral die jeug van die Latyns-Amerikaanse bevolking, met die gevolg dat hulle alle instellings, gewoontes en waardesisteme van die ou gemeenskap bevraagteken. Munoz behandel in deel 2 in twee hoofstukke die vrae rakende 'God', wat onder jeugdiges uit hierdie gemeenskap gevra word.

Die opskrif van die derde deel, hoofstukke 5 tot 7, dui duidelik aan dat Munoz in hierdie deel 'n *biblical reflection* oor God wil gee. Dit impliseer ook dat deel 3 'n sosio-historiese benadering van die Bybel behels.

In deel 1 maak Munoz 'n belangrike stelling wat deur die hele boek loop, naamlik, "the main question for us is not so much whether God exists, but which is the true God". Elke persoon se idee van 'God' is dus verskillend, en Munoz se oorkoepelende idee met die boek is om die 'God van die armes' te beskryf.

Dwarsdeur die boek vind 'n mens die rede waarom Munoz hierdie boek geskryf het. Munoz sê in deel 2 dat dit belangrik is dat diegene wat die evangelie verkondig, 'n "renewed evangelization" moet oorweeg. Die vraag is of die verkondiging van die tradisionele 'God' aan die 'verdruktes' nog enigsens relevant is. Om hierdie rede voel Munoz dit noodsaaklik dat kennis oor God eerder deur 'ervaring en die geskiedenis' oorgedra moet word - vandaar eerder 'n sosio-historiese benadering van die Bybel.

Oor die geheel gesien is dit 'n boek wat die vermoë besit om emosies by die leser wakker te maak met betrekking tot die omstandighede van die arm Latyns-Amerikaanse bevolking. Dit bly egter 'n leesbare en bruikbare boek. Of Munoz werklik so 'n *feet-on-the-ground* lesing van die Skrif oor 'God' gee (soos wat hy in die voorwoord te kenne gee), is iets wat die leser self sal moet beoordeel.

LATEGAN, L.O.K. 1991. Genadedood óf dood sonder genade.
Bloemfontein : Vereniging vir Christelike Hoër Onderwys.
(Wetenskaplike Studiereeks nr. 12.) 90 bladsye. Prys: R20.

Resensent: P.J. de Bruyn (Dept. Dogmatologiese Vakke PUCHO)

1. Opsomming van die inhoud

Genadedood (eutanase) word in hierdie boek behandel in die lig van 'n Christelike wysgerige raamwerk. Die doel van die skrywer is om 'n kriterium vir die hantering van die probleem daar te stel (p. 5).

Die skrywer sluit aan by die bekende onderskeiding tussen aktiewe en passiewe genadedood. Aktiewe genadedood vind plaas as die pasiënt 'n (letale) middel toegedien word (gewoonlik deur 'n inspuiting) wat hom laat sterf. Passiewe genadedood vind plaas as noodsaaklike middele van die pasiënt weerhou word en alle buitengewone behandelingsmetodes wat nodig is om die persoon aan die lewe te hou, opgeskort word. Indien by passiewe genadedood die buitengewone behandeling (soos chemoterapie) gestaak word, behoort die gewone behandeling (soos die verskaffing van pyn-

stillers) nog voortgesit te word (p. 8-10,17).

By die oorweging van genadedood moet daar eerbied wees vir die lewe van die mens omdat die mens die beeld van God is (p. 34). Heel gepas behandel die skrywer ook die probleem van botsing van pligte in die etiek soos dit op genadedood van toepassing is (p. 36-42).

Aktiewe genadedood word deur die skrywer afgewys as in stryd met die wil van God (p. 77), maar passiewe genadedood kan volgens hom wel toegepas word as daar geen herstel moontlik is nie (p. 42, 77).

Besondere aandag word ook gegee aan die vraag presies wanneer 'n mens dood is (hfst. 5) en aan die vraag na God se betrokkenheid by siekte en lyde (hfst. 6).

Die mediese wetenskap het die afgelope drie of vier dekades 'n geweldige vooruitgang beleef en buitengewone vermoëns is aan medici gegee. Tog behoort hulle steeds in gedagte te hou dat alles wat hulle *kan* doen nie noodwendig gedoen *mag* word nie (p. 69, 75).

Met die oog op besluitneming oor die toepassing van passiewe genadedood, bepleit die skrywer die daargestelling van 'n etiese komitee wat uit verskeie deskundiges en betrokkenes bestaan. Hulle moet in die lig van *al* die inligting tot hulle beskikking besluit wat ten opsigte van die pasiënt gedoen moet word. Hy wys sowel die kasuïstiek en die situasie-etiek af as wyses om tot besluitneming te kom en bepleit 'n kontekstueel-genormeerde etiek. In so 'n etiek word sowel die beginsels in God se Woord as die konkrete situasie van die pasiënt terdeë in ag geneem en in die lig daarvan word dan die norm vir die optrede in elke afsonderlike geval bepaal (p. 81-83).

2. Beoordeling

Die skrywer behandel die onderwerp met die nodige kundigheid en insig in die lig van die Christelike lewens- en wêreldbeskouing. Terselfdertyd doen hy dit met deernis en begrip vir die probleme wat in konkrete situasies kan opduik. Die wyse van besluitneming met behulp van 'n etiese komitee is prakties en verantwoord. Die bepaling van die norm in elke afsonderlike geval aan die hand van 'n kontekstueel-genormeerde etiek behoort vir die Christen ook heeltemal aanvaarbaar te wees.

Daar is egter sekere sake wat bevraagteken moet word.

2.1 Materieel

2.1.1 Dit is vir my 'n ope vraag of 'n mens die begrip *passiewe genadedood* kan gebruik as 'n persoon byvoorbeeld reeds breindood is maar nog 'lewe' omdat hy aan 'n respirator gekoppel is. Die woorde *genadedood* en *eutanisie* het immers in aktiewe en passiewe sin die betekenis dat 'n pasiënt deur die optrede van mense (menslik gesproke)

vroeër sterwe as wat andersins die geval sou wees. As 'n persoon egter in werklikheid reeds dood is, maar slegs met behulp van 'n respirator kunsmatig asemhaal, kan die afskakel van die respirator *nie* as passiewe genadedood gesien word nie. Dit is bloot 'n bevestiging dat die persoon in werklikheid reeds dood is.

2.1.2 Die skrywer beweer: "Lewe is nie 'n reg nie. Dit is 'n voorreg. Geen mens het regtig reg op lewe nie, maar God skenk dit in genade" (p. 15). Hierdie siening is eensydig. Dit is inderdaad waar dat lewe 'n genadegawe van God is en dat dit daarom 'n voorreg is om te mag lewe. Maar nadat God dit uit genade aan my gegee het, het ek tog die reg om te lewe, en hierdie reg word nie net deur die owerheid beskerm nie, maar deur God self as Ily in die sesde gebod die wederregtelike doodmaak van die mens verbied. Om te lewe is dus sowel 'n voorreg as 'n reg.

2.1.3 Die stelling word deur die skrywer gemaak "dat die mens wel sou gesterf het al was daar geen sondeval gewees nie" (p. 50). Hierdie siening is myns insiens in stryd met die duidelike uitsprake in die Skrif (Gen. 2:17; Rom. 5:12; 6:23; 1 Kor. 15:21). Dit word ook met beslistheid afgewys deur J.A. Heyns (*Dogmatiek*, p. 395-396).

2.1.4 'n Mens kan volgens die skrywer alleen vrede vind as jy *berus* in God se wil (p. 59, 66-68). Die woord *berusting* pas na my oordeel nie by 'n Christen nie ondanks die veelvuldige gebruik daarvan deur Christene, want hierdie woord adem die gees van fatalisme. By die Christen moet daar geen *passiewe berusting* wees nie maar 'n *aktiewe aanvaarding* van die kruis wat God op hom of haar lê, en dit moet in die geloof gedoen word. Die skrywer sê self dat hy met die woord *berusting* nie 'n blote passiwiteit bedoel nie (p. 67), maar dit is moeilik om aan 'n woord wat reeds erflik met 'n verkeerde inhoud belas is nou 'n nuwe betekenis te gee.

2.1.5 Die stelling van die skrywer dat die voorsienigheid sinoniem met die skepingsgebeure is (p. 62), kan moeilik onderskryf word. God het alles geskape en die skepping is afgehandel, maar die onderhouding en regering van die geskape dinge gaan steeds voort. Uit wat die skrywer verder op bladsy 62 sê, kry 'n mens ook die indruk dat hy die skepping en die voorsienigheid tog nie as sinoniem beskou nie.

2.1.6 Die siening dat God 'onmenslike lyding' toelaat, is gewaagd in die lig van 1 Korintiërs 10:13 waar van God gesê word: "Hy sal nie toelaat dat julle bo julle kragte versoek word nie."

2.1.7 Tegniek word beskrywe as die vermoë van die mens "om met behulp van gereedskap die natuur te vorm" (p. 69). Maar kan die mens *natuur* vorm? Is die natuur nie dit wat geskape is en wat deur God aan die mens gegee is om te bewerk en op te pas nie? (Gen. 1:28; 2:15.) Die mens kan nie die natuur *vorm* nie; hy kan dit hoogstens *omvorm* deur iets daarmee te maak. Dit wat die mens dan daarmee gemaak het, is dan nie meer natuur nie maar *kultuur*.

2.1.8 Van die medici sê die skrywer:

Vroeër was die arts 'n 'engel van die lewe'. Hy het lewe behou. Vandag is hy 'n bedreiging vir die pasiënt - hy is 'n 'doodsengel' Die arts is nou in staat om lewe 'kunsmatig' aan die gang te hou, sonder dat daar nog sprake van 'n breinfunksie hoef te wees. Waar 'n terminale pasiënt vroeër in vrede gelaat sou word om te sterf, is dit vandag moontlik om hom aan allerlei masjiene te koppel en daarop te roem: Ek hou 'n mens aan die lewe. Maar daarna moet die masjiene maar weer ontkoppel word om te erken: Die mens kan nie lewe gee nie. Veel erger is dit as die arts die rol van die beul speel. (p. 71.)

Die vraag is of die prentjie wat hier (p. 71-73) van die hedendaagse medici geteken word nie enigsins onbillik is nie - asof hulle behae daarin skep om die mens onnodig te laat ly. Dat dit gedoen *kan* word, is sekerlik waar. Dat daar sekere medici is wat dit wel doen, mag moontlik ook waar wees, maar om die indruk te skep dat dit die gesindheid en optrede van almal in die mediese professie is, wil ek bevraagteken.

2.1.9 Die opskrif van punt 3 op bladsy 85: "Alles wat mag, kan nie" en sekere uitsprake op dieselfde bladsy wat daarby aansluit, is vir 'n mens enigsins vreemd. Die hele beredenering kom daarop neer dat alles wat *kan*, nie *mag* nie. Dit is trouens ook die titel van die betrokke hoofstuk (hfst. 7), maar hier is dit verander na: Alles wat *mag*, *kan* nie. Dit is nie in ooreenstemming met die beredenering en maak in die verband ook nie werklik sin nie.

2.1.10 Die versoek van familieleden om genadedood op 'n pasiënt toe te pas is nie altyd so edel as wat voorgegee word nie. In die reël beweer die betrokkenes dat die versoek gebore is uit meegevoel en jammerte vir die lydende persoon. Dit het egter aan die lig gekom dat mense dit nie altyd versoek omdat hulle dink *dat die pasiënt* te veel ly nie, maar omdat die familie voel dat *hulle* te veel ly om die sieke in sy of haar pyn en lyde te aanskou en by te staan. Dan word die versoek om genadedood in werklikheid uit selfsug gebore. Dit is jammer dat die skrywer nie ook hierdie aspek in sy boek behandel het nie.

2.2 Formeel

2.2.1 Die skrywer verwys slegs na 'n uitspraak van prof. Chris Barnard soos dit in 'n koerantberig weergegee is. Dit is jammer dat hy nie ook aandag gegee het aan die boek van prof. Barnard waarin hy hom sterk ten gunste van genadedood uitspreek nie. Die titel van die boek is: *Leef goed sterf goed: 'n dokter se pleidooi vir genadedood en selfmoord* (1980).

2.2.2 Die boek sou baie makliker gelees het as die skrywer die inhoud van die talle aanhalings in Engels, Nederlands en Duits in sy eie woorde weergegee het en die aanhalings net gebruik het waar dit absoluut noodsaaklik is om iets in 'n persoon se eie woorde weer te gee.

2.2.3 Daar is 'n onaanvaarbare aantal van meer as 40 skryf- en/of drukfoute in die boek.

Ten spyte van bogenoemde kritiese opmerkings kan ek die boek aanbeveel. Daarin word aandag gegee aan die meeste onderwerpe wat ten opsigte van genadedood ter sake is. Ek beskou veral die laaste twee hoofstukke as besonder waardevol.

LATEGAN, L.O.K. 1987. **Aborsie: geboortebepanking of moord?**
Bloemfontein : Vereniging vir Christelike Hoër Onderwys.
(VCHO-studiestuk nr. 1.) pp. 45 Prys: R1,50.

Resensent: P.J. de Bruyn (Dept. Dogmatologiese Vakke PUCHO)

Kort weergawe van die inhoud

Die skrywer wys op die veranderde standpunt oor aborsie en in die besonder oor aborsie op aanvraag. Voorheen is dit in Christelike kerke feitlik eenstemmig as onregverdigbaar en onverantwoordelik afgewys. Tans word dit selfs deur sommige Christene as 'n regverdigbare en verantwoordelike daad gesien. Naas die ontkerstening is die vernaamste oorsake vir dié veranderde houding die onverantwoordelike hantering van seks en die moderne mens se behepthed met vryheid en gerief.

Aborsie en kontrasepsie is nie sinoniem nie. Terwyl kontrasepsie voorkom dat 'n nuwe lewe gevorm word, vernietig aborsie 'n nuwe lewe wat reeds begin het.

Lewe begin by bevrugting en nie eers as die embrio ongeveer agt dae later aan die baarmoeder heg nie. Omdat lewe by bevrugting begin, beteken aborsie dat 'n mens doodgemaak word, al is dit 'n mens in miniatuur. Daarom moet alle vorms van neterminale aborsie afgewys word as moord en as strydig met God se wil. Die skrywer beroep hom tereg op Skrifuitsprake soos Eksodus 20:13 (die sesde gebod), Job 10:8-12, Psalm 139, Jeremia 1:5 en op die feit dat die mens na die beeld van God geskape is. In die lig daarvan verwerp hy ook die humanistiese siening dat die vrou (en sy alleen) volkome vry is om te besluit of sy die baba wil behou en of 'n aborsie uitgevoer moet word.

Hy behandel ook *Wet 2* van 1975 wat bepaal wanneer aborsies uitgevoer mag word en wanneer nie. Hy gee ook 'n duidelike uiteensetting van die verskillende indikasies of motiewe vir aborsie en weeg elkeen in die lig van die Skrif. Verskeie nadele en skadelike gevolge van aborsie, in die besonder vir die betrokke vrou, word ook aangedui. Die vrou kan psigiese gevolge soos depressie en skuldgevoelens en fisiese gevolge soos 'n verminderde vermoë om weer swanger te raak, ervaar. Haar vrouwees word in sy diepste wese aangetas omdat sy voel dat iets van haar spesifieke lewensdoel vernietig is, en soms ontwikkel sy 'n afkeer in die man deur wie sy swanger geword het.

Die gevolgtrekking van die skrywer is dat aborsie nie 'n wyse van geboortebeperking is nie maar wesenlik moord is. In gevalle waar 'n gewettigde aborsie plaasvind, noem hy dit "moord met versagtende omstandighede" (p. 36). Aborsie op aanvraag is vir die Christen onaanvaarbaar.

Beoordeling

Die skrywer skryf op 'n maklik verstaanbare wyse. Hy gee ook telkens 'n verduideliking van die terminologie wat miskien nie by al die lede van die publiek bekend is nie.

Ek kan my tot 'n groot mate met die inhoud van die boek vereenselwig, veral met die siening dat menslike lewe by bevrugting (konsepsie) begin en met die Skriftuurlike fundering van die afwysing van aborsie op aanvraag.

Daar is egter enkele sake waaragter ek 'n vraagteken plaas. Die eerste is die titel van die boek. Daardeur word geïnsinueer dat aborsie óf as 'n wyse van geboortebeperking óf as moord beskou moet word. Na my oordeel is dit 'n valse probleemstelling.

Die woord *geboortebeperking* impliseer dat daar geen verdere geboortes *mag* plaasvind nie - ongeag of hierdie afwysing van verdere geboortes voortvloei uit die besluit van individue of ouers of uit 'n besluit (wetgewing) van die owerheid. In die reël is dit egter nie die bedoeling met aborsies nie. Die ongetroude meisie wat swanger raak en 'n aborsie verlang, gee nie daarmee te kenne dat sy nooit kinders wil hê nie. As sy later sou trou, is die moontlikheid groot dat sy tog kinders in die huwelik wil hê. Daarom lyk dit nie reg om van aborsie sonder meer as 'n metode van *geboortebeperking* te praat nie maar veel eerder as 'n wyse van *geboortereëling* - altans volgens die oordeel van sommige. Vanselfsprekend kan dit met die oog op geboortebeperking aangewend word, maar dit hoef nie altyd die geval te wees nie.

Verder kan aborsie ook nie sonder meer as *moord* aangedui word nie. By aborsie word 'n klein mensie wel doodgemaak, maar alle doodmaak van mense is nie moord nie. So kan die doodmaak van 'n aanvaller in selfverdediging tog nie as moord beskou word nie. Moord vind plaas as 'n persoon wederregtelik en met voorbedagte rade die lewe ontnem word. Maar gestel 'n swanger vrou se lewe (en vanselfsprekend ook dié van die kind) kom in gevaar juis vanweë die swangerskap en 'n terapeutiese aborsie vind plaas om die vrou se lewe te red, kan so 'n optrede tog nie as moord beskou word nie omdat dit in ooreenstemming is met die bestaande wet in dié verband en omdat dit vanuit Christelike oogpunt voor God verantwoord kan word.

'n Mens sou dus kon sê dat aborsie in bepaalde gevalle sowel geboortebeperking as moord is - soos tans in Kommunistiese China die geval is - en in ander gevalle is dit nie 'n wyse van geboortebeperking nie en ook nie moord nie - selfs nie "moord met versagtende omstandighede" soos die skrywer beweer nie (p. 31, 36). Daarom kan 'n

mens nie sê dat aborsie net een van twee: geboortebepkering of moord is nie.

By aborsie kom 'n mens noodwendig in aanraking met die hele probleem van botsing van pligte. Die skrywer voel dit ook aan as hy die uitvoering van terapeutiese aborsie "die mindere van twee euwels" noem (p. 36). Dit is jammer dat hy nie aan dié saak meer aandag gee het nie.

Soos aangedui, het aborsie volgens die skrywer verskeie nadele en skadelike gevolge. Ongelukkig grond hy sy siening hoofsaaklik op uitsprake in populêre tydskrifte. 'n Mens sou graag wou hê dat hy meer wetenskaplike werke vir die doel moes gebruik. Dan sou dit 'n veel groter oortuigingskrag gehad het.

Ten spyte van bogenoemde punte van kritiek beskou ek hierdie boek as 'n goeie uiteensetting van die gereformeerde-etiese siening van aborsie en kan ek dit van harte aanbeveel. Mag dit 'n wye leserskring geniet.